

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.275 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

КАНЦІР Володимир - доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права і процесу Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

СКРЕКЛЯ Леся - кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу Львівського торговельно-економічного університету

ЛЕМЕХА Ростислав - кандидат юридичних наук, доцент кафедри медичного права факультету післядипломної освіти Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

DOI 10.32782/NP.2021.1.14

Статтю присвячено дослідженню проблем об'єктивної сторони складу порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд. Проаналізовано ознаки та значення об'єктивної сторони складу аналізованого кримінального правопорушення, розглянуто значення і місце суспільно небезпечних наслідків серед ознак його об'єктивної сторони. Зроблено висновки, які можуть бути використані в практичній діяльності правоохоронних органів та суду з питань відповідальності за порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд.

Ключові слова: сфера будівництва, порушення будівельних норм, об'єктивна сторона, безпечна експлуатація будівель і споруд.

Постановка проблеми

Протягом усієї історії існування людства сфера будівництва посідала провідне місце серед множини різновидів суспільної діяльності. Ця галузь не втрачає актуальності й в умовах сьогодення, адже активно розвивається, удосконалюючи наявні технологічні процеси, використовуючи сучасні цифрові технології, новітні матеріали тощо [1, с.97]. Про це також засвідчують дані Державної служби статистики України? відповідно до яких загальна площа прийнятого в експлуатацію житла щорічно зростає (наприклад, у січні – вересні 2018 р. в Україні прийнято в експлуатацію загальної площі житлових будівель (нове

будівництво) 6336,7 тис.м², натомість, у 2019 р. -7743,4 тис.м²) [2].

Е ході здійснення про'ктування та будівництва будівель та споруд не завжди має місце дотримання всіх норм і правил, що власне є запорукою не лише комфорту споживача, але і безпеки для його життя та здоров'я. Водночас правова статистика відображає фактично практичну відсутність випадків притягнення до кримінальної відповідальності за порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд за останні роки. Так, згідно із загальними відомостями про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень та результатів їх досудового розслідування підготовлених Генеральною прокуратурою України, за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст.275 КК України у 2018 р. було обліковано 55 кримінальних правопорушень, у 2019 р. – 62; у 2020 р. -41. Однак за цей же період передано до суду з обвинувальним актом лише одне кримінальне провадження (2020 р.) [3]. Вочевидь статистика не відображає реальної картини злочинності, оскільки нерідко в засобах масової інформації повідомляють про факти порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, які призвели до тяжких наслідків. Такий стан речей нашоєхує на думку, що аналізоване кримінальне правопорушення має латентний характер. У юридичній літературі це пояснюється низьким рівнем взаємодії

між суб'єктами ринкового нагляду за відповідним напрямом та органами Національної поліції, відсутністю апробованих криміналістичних методик, що впливає на якість розслідування, а також невиправданою практикою вирішення правового конфлікту поза межами кримінального судочинства [4, с.13-14].

Аналіз останніх досліджень

Попри чималу кількість напрацювань із питань кримінальної-правової охорони суспільних відносин з приводу безпечної експлуатації будівель і споруд, всебічного аналізу кримінальної відповідальності за аналізоване суспільно небезпечне діяння не здійснено. Окремі аспекти цієї проблеми вивчали В.І. Борисов, М.С. Брайнін, Я.В.Войтович, О.М.Готін, А.П. Запотоцький, О.І. Павликівський І.В.Чернюк та інші. Ці публікації стали вагомим внеском у розвиток теорії та удосконалення практики боротьби з відповідними суспільно небезпечними проявами, однак вони не вичерпують глибини проблематики, окремі аспекти залишаються дискусійними, зокрема щодо: які суспільно небезпечні діяння охоплюються поняттям «порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд»; який обсяг поняття «інші тяжкі наслідки»; що слід розуміти під поняттям «загибель людей».

Постановка завдання

Метою цієї статті є дослідження питань об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.275 КК України.

Виклад основного матеріалу

Аналіз диспозиції ст.275 КК України дає змогу виокремити наступні ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення: 1) діяння у вигляді порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд; 2) наслідки у виді створення загрози загибелі людей чи інші тяжкі наслідки або заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого (ч.1 ст.275 КК України); спричинення загибелі людей чи інші тяжкі наслідки (ч.2 ст.275 КК Украї-

ни); 3) причинно-наслідковий зв'язок між суспільно небезпечним діянням та наслідками; 4) час учинення кримінального правопорушення.

Відповідно до ст.5 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 р. проектування та будівництво об'єктів здійснюється власниками або користувачами земельних ділянок у такому порядку:

1) отримання замовником або проектувальником вихідних даних;

2) розроблення проектної документації та проведення її експертизи;

3) затвердження проектної документації;

4) виконання підготовчих та будівельних робіт;

4-1) проведення контрольного геодезичного знімання закінчених будівництвом об'єктів (крім об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1)) та здійснення їх технічної інвентаризації (крім об'єктів, перелік яких визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері будівництва, архітектури, містобудування);

5) прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів;

6) реєстрація права власності на об'єкт містобудування [5].

Порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд можуть бути вчинені як шляхом дії (надання дозволу на зменшення товщини несучих стін у ході проектування будинку, відання наказу про запуск газу у незмонтовані інженерні мережі), так і бездіяльності (відсутність контролю за якістю виконання робіт, діями інших працівників, незабезпечення ведення виробничих процесів і робіт відповідно до проектів, вимог правил і норм безпеки). Як приклад вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст.275 КК України слід навести вирок Білозерського районного суду Херсонської області від 14 травня 2014 р. Так, К., надаючи послуги з будівельної діяльності та будучи на підставі договору, укла-

деного з Токарівською сільською радою Білозерського району Херсонської області виконавцем будівельно-монтажних робіт по реконструкції даху торговельного комплексу під дитячий ясла-садок вартістю 88 723 грн., у період вересень-жовтень 2012 року не здійснив належний контроль за якістю виконання робіт та допустив невідповідність анкерних кріплень стропильної конструкції покрівлі до плит перекриття передбаченим робочим проектом реконструкції торговельного комплексу під дитячий ясла-садок, чим порушив правила, регламентовані Державними будівельними нормами В.2.6-14-97 «Конструкція будівель та споруд. Покриття будівель та споруд» та Д.2.4-8-2000 «Дахи. Покрівлі», що призвело до зриву всієї покрівлі під час несприятливих погодних умов. Внаслідок цього Токарівській сільській раді Білозерського району Херсонської області було завдано матеріальної шкоди на суму 88 723 грн. [6].

Однією з ознак об'єктивної сторони аналізованого складу кримінального правопорушення є наявність суспільно небезпечних наслідків у виді створення загрози загибелі людей, заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого, спричинення загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків. При цьому «інші тяжкі наслідки» виступають ознакою об'єктивної сторони як основного, так і кваліфікованого складу кримінального правопорушення. А тому очевидно, що обсяг цих понять різний. Така ситуація підтверджує непослідовність законодавця у термінологічному закріпленні суспільно небезпечних наслідків. Очевидно, що в основному складі кримінального правопорушення «інші тяжкі наслідки» мають прирівнюватися до тих, що є однопорядковими з ними (створення загрози загибелі людей або заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого). У п.21 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства» від 12 червня 2009 р. №7 зазначено, що поняття «шкода здоров'ю потерпілому» (ч.1 ст. 275 КК України) охоплює випадки, пов'язані із заподіянням особі середньої тяжкості чи

легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності. Як поняття «загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків» (ч.1 ст. 275 КК України) розглядаються такі зміни у стані виробничих об'єктів, підприємств, унаслідок яких виникає реальна небезпека життя людей або реальна небезпека заподіяння (настання) шкоди вказаним у цих статтях благам. Тяжкість ймовірних наслідків визначається залежно від цінності благ, які поставлено під загрозу, кількості осіб, які можуть постраждати від небезпечних дій, розміру можливої матеріальної шкоди тощо [7].

Практика підтверджує, що використання у кримінальному законі терміна «інші тяжкі наслідки» криє в собі загрозу майбутніх помилок. Нечітко висловлена воля законодавця поступово замінюється тлумаченням закону судами, які замість того, щоб інтерпретувати волю законодавця, фактично заповнюють прогалини закону [8, с.40]. У науці кримінального права зміст поняття інших тяжких наслідків визначається, як правило, за допомогою наведення їх приблизного переліку, і в жодному випадку не виокремлено ознаки цих понять. А тому це поняття висвітлено крізь призму тяжких наслідків так, ніби у термінологічному словосполученні слова «інший» взагалі немає, хоча причини хибного застосування норм про злочини, ознакою складів яких виступають інші тяжкі наслідки, криються, наприклад, у двоякому тлумаченні слова «інший» [9, с.127].

Що стосується поняття інших тяжких наслідків як ознаки кваліфікованого складу злочину, передбаченого ч.2 ст.275 КК України, то у п.21 вищенаведеної Постанови Пленуму ВСУ від 12 червня 2009 р. №7 зазначено, що під такими слід розуміти випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації чи громадянам, а так само тривалий простій під-

приємств, цехів або їх виробничих дільниць.

Ще однією кваліфікуючою ознакою аналізованого складу злочину є спричинення загибелі людей. З.А. Тростюк з цього приводу зауважує, що використання означеного терміна мало б однозначно характеризувати множину, загибель двох чи більше потерпілих, яким заподіяно смерть. Вживати словосполучення «загибель людей» щодо випадків заподіяння смерті хоча б одній особі, на думку цього автора, недоцільно. На користь своєї позиції наводить наступні аргументи:

- з граматичної точки зору, слово «людей» означає множину, «загибель людей» передбачає наявність двох чи більше потерпілих, яким заподіяно смерть;

- для вказівки на заподіяння смерті одній особі законодавець використовує інші терміни («смерть потерпілого» тощо);

- термін «загибель кількох осіб», рівнозначний за змістом терміну «загибель людей», водночас вказує на заподіяння смерті двом чи більше потерпілим [10, с.104].

У кримінально-правовій літературі стверджується, що для того, щоб кримінальний закон розумівся і застосовувався хоча б приблизно однаково до кожної схожої ситуації, він сам по собі має бути сформульованим максимально чітко, так, щоб потреби у його тлумаченні не виникало [11, с.325]. В.О. Навроцький запропонував як типовий спосіб законодавчого вирішення проблеми – «відмову законодавця від вказівки на наслідки, які полягають у заподіянні смерті одній чи кільком особам у диспозиціях статей КК, котрі передбачені іншими розділами Особливої частини (крім розділу «Кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я»). Тоді заподіяння смерті завжди буде кваліфікуватись за сукупністю з відповідними статтями розділу II Особливої частини КК» [12, с.47].- За чинним КК учений пропонує кваліфікувати діяння, що призвели до смерті однієї особи, за такими правилами: «Якщо поряд із наслідками у вигляді загибелі людей у КК передбачені інші тяжкі наслідки, то заподіяння смерті одному потерпілому

слід оцінювати як ці наслідки; коли диспозиція статті не передбачає заподіяння інших тяжких наслідків, то скоєне потрібно кваліфікувати за сукупністю зі статтями про умисне чи вчинене через необережність вбивство однієї особи» [12, с.47]. На практиці через невизначеність змісту таких оцінних понять суди нерідко допускають помилки. Так, вироком Валківського районного суду Харківської області від 25 листопада 2020 р. Ю. було визнано не винуватим за пред'явленим обвинуваченням у вчиненні кримінального проступку передбаченого ч.1 ст.275 КК України.- У ході розгляду кримінального провадження були встановлені наступні обставини. ПрАТ «Укргазвидобуток» в особі директора В. та ТОВ «БУ-1» Прилуки» в особі директора Л. видали спільний наказ №53/95 «Про проведення вогневих робіт на Бистрівській УПГ», відповідно до якого відповідальним за їх проведення призначено виконроба ТОВ «БУ-1» А., на якого покладалися обов'язки по забезпеченню ведення виробничих процесів і робіт відповідно до проєктів, вимогам правил і норм безпеки. У ході виконання таких робіт сталося руйнування конусного переходу з труби діаметром 114 мм на трубу діаметром 57 мм, внаслідок якого виникла розгерметизація трубопроводу геологічного заміру газу, частиною якого травмовано майстра по ремонту обладнання, після чого останній помер.

Судом також було констатовано, що посадові особи ПрАТ «Укргазвидобуток» не повинні були виконувати роботи щодо підключення змонтованих трубопроводів до діючих трубопроводів без проведення випробування трубопроводу на міцність та щільність перед введенням в експлуатацію та без прийомки виконаних будівельно-монтажних робіт в експлуатацію; направляти майстра з ремонту обладнання в небезпечну зону, де подавався газ під високим тиском у трубопровід без проведення його випробування на міцність та щільність перед введенням в експлуатацію та без прийомки виконаних будівельно-монтажних робіт в експлуатацію [13]. А тому, гадаємо, підсудного обґрунтовано

виправдано за недоведеністю в його діях складу аналізованого кримінального правопорушення, оскільки між його діями та спричиненими наслідками у виді смерті потерпілого немає причинно-наслідкового зв'язку. Це, власне, пояснюється тим, що вказівка на подачу газу на об'єкт, який не добудовано і не здано в експлуатацію, була надана іншою особою.

Водночас, кваліфікація органом досудового розслідування дій підсудного за ч.1 ст.275 КК України видається сумнівною, оскільки позбавлення життя хоча б одного потерпілого не охоплюється поняттям «інших тяжких наслідків». Та й очевидно, що санкція ч.1 ст.275 КК України за вчинене суспільно небезпечне діяння є надмірно м'якою, оскільки як альтернативне покарання передбачає штраф від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі, що характерно для кримінальних проступків. У Постанові Пленуму ВСУ від 12 червня 2009 р. №7. вказується, що випадки спричинення смерті одній або кільком особам охоплюється поняттям «загибель людей». З огляду на це дії підсудного повинні отримати кримінально-правову оцінку за ч.2 ст. 275 КК України, оскільки смерть особи охоплюється поняттям загибелі людей.

Ще однією обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу аналізованого кримінального правопорушення є час його вчинення, яким охоплюється період проектування чи будівництва будівель і споруд. У такому випадку спричинення загибелі людей, скажімо, внаслідок їх демонтажу не підпадатиме під ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.275 КК України.

Висновки

Таким чином, випадкам порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, повинна надаватись об'єктивна кримінально-правова оцінка. Водночас труднощі із застосуванням аналізованої норми вочевидь зумовлені складною її законодавчою конструкцією

та відсутністю досвіду розслідування таких кримінальних правопорушень.

Література

1. Марченко О.Л. Проблеми притягнення до адміністративної відповідальності за порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. №4 (113). 2019 р. С.97-103

2. Державна служба статистики України. Дані загальної площі прийнятих в експлуатацію житлових будівель (нове будівництво) за січень-вересень 2018-2019 р.р. URL: www.ukrstat.gov.ua

3. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення за результатами їх досудового розслідування за 2018–2020 р. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo

4. Войтович Я.В. Розслідування порушення правил, що стосуються безпечної використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд: дис. к.ю.н. Спец.: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018 р. 254 с.

5. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

6. Вирок Білозерського районного суду Херсонської області від 14 травня 2014 р. Справа_№ 648/1305/14-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/38740979>

7. Про практику застосування судами України законодавства: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. №7. URL: <http://www.viaduk.net/clients/vsen.nsf/0/60E6B65268ABF0D1C22575DE00513912>

8. Ковалев М.И. Общественно опасные последствия преступления и диспозиция уголовного закона. *Советское государство и право*. №10. 1990. С.40-41.

9. Робак В.А. Конкретизація визначення поняття «інші тяжкі наслідки» та «особливо тяжкі наслідки». *Наше право*. №2. 2009. С.127.

10. Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: [монографія] /К.: Атіка, 2003. 144 с.

11. Хавронюк М.І. До питання про термінологію нового Кримінального кодексу України. *Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*. В.13. К., 2002. С. 316-325

12. Навроцький В.О. «Загибель людей» як вид злочинних наслідків: проблеми встановлення змісту та кваліфікації // *Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: матер. наук.-практ. конф.* [Харків], 22-23 квітня 2004 р. – К-Х.: Юрінком Інтер, 2004. С.47-53

13. Вирок Валківського районного суду Харківської області від 25 листопада 2020 р. Справа № 631/1514/13-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/930921>

SUMMARY

The article is devoted to the research of the problems of objective side of corpus delicti violations of rules concerning the safe operation of buildings and structures. In this article the indications and sense of objective side of crime are analyzed. The sense and role of the criminal consequence among the indications of objective side of crime is considered.

Researches the meaning of objective crime element when determining the social insecurity of action. It was clarified that the social insecurity depends upon the peculiarities of the objective crime element. The influence was analyzed of the socially dangerous activity, socially dangerous consequences, causal connections, time, place, circumstances, instrumentalities both when determining the social insecurity of the action and when determining its level.

The conclusions that can be used in the practice of law enforcement and the court on the issues of liability for the delicti violations of rules concerning the safe operation of buildings and structures. The lack of any rule that would consolidate all the articles of the Criminal Code of Ukraine, where grave consequences are the sign of corpus delicti, is proved. Such rules can be traced only for separate groups of articles. Specific offers for amending the articles of the Criminal Code of Ukraine, where the legislator uses the concept of grave consequences, are stated.

Key words: sphere of construction, violation of building codes, the objective side, safe operation of buildings and structures.